

УДК 631.11:637.009.12

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ
СКОТАРСТВА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

А.А. Лопанчук, аспірант*

Висвітлено основні тенденції розвитку галузі скотарства, досліджено якість молочної сировини, що приймається на промислову переробку підприємствами Київської області та визначено перспективні напрями підвищення конкурентоспроможності виробництва молока та молочної продукції шляхом забезпечення його високої якості.

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Л.М. Степасюк

Конкурентоспроможність, якість, продукція скотарства, молочне скотарство, молоко, молокопродукти, виробництво, споживання.

Поняття конкурентоспроможності продукції скотарства являє собою систему якісних і економічних параметрів, а також сукупність споживчих властивостей основних видів продукції галузі як товарів, які відповідають екологічним та санітарно-гігієнічним вимогам і задовольняють потреби потенційних покупців сировини для переробки згідно з технологічними, економічними та екологічними характеристиками, а також забезпечують виробникам продукції ефективну довгострокову виробничо-комерційну діяльність, порівняно з конкурентами на продуктових ринках.

Молочне скотарство є однією з провідних галузей тваринництва України, основне завдання якого – забезпечення населення високоякісними молочними продуктами. При цьому, кількість і якість цих продуктів, перш за все, залежить від показників якості молочної сировини, що надходить до переробних підприємств від сільськогосподарських товаровиробників. Адже кожен виробник прагне виробляти якісну продукцію, щоб мати більший прибуток та вищу рентабельність виробництва [3].

Мета дослідження – аналіз основних тенденцій виробництва молока та продуктів його переробки, а також оцінка рівня конкурентоспроможності продукції скотарства на сільськогосподарських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню конкуренції та конкурентних відносин у сільському господарстві присвячено багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: Н. Бея, З. Борисенка, А. Гайдуцького, М. Гельвановського, М. Канінського, М. Магомедова, В. Окрепілова, П. Саблука, І. Фатхутдінова та інших. Однак недостатня наукова дослідженість цих питань в галузі скотарства зумовлює актуальність порушеної проблеми. Особливої актуальності набуває необхідність розроблення підходів до забезпечення високого рівня конкурентоспроможності продукції скотарства, дослідження чинників, що його формують, і визначення стратегій подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Конкурентоспроможність продукції в умовах ринку має вирішальне значення, адже вона формує рівень фінансового добробуту виробника, можливості ефективного позиціонування на ринку, а отже, визнання споживачами якісних характеристик товару і його споживчих якостей. Даний аспект проблеми притаманний усім без винятку продуктам, у тому числі, це стосується молока та молочної продукції зокрема [4].

Для виробників молока та продуктів його переробки нагальним питанням залишається надходження на виробництво якісної молочної сировини. Останніми роками дана проблема лише посилюється, оскільки обсяги виробництва сирого молока щороку зменшуються. За таких умов молокопереробні підприємства змушені купувати сировину низької якості, для запобігання збоям у виробничому процесі.

Аналізуючи виробництво молока в Україні, зазначимо, що його обсяг у 2011 р. становив 11,1 млн т, що на 1,6 % менше, ніж в 2010 р. та на 3,6 % менше, ніж в 2007 р. Основний вплив на його зменшення мало скоро-

чення поголів'я тварин. Так, лише за останній рік поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств зменшилася на 23 тис. гол., в тому числі, корів на 42 тис. Позитивним чинником розвитку галузі стало зростання продуктивності худоби. Так, за підсумками 2011 р. середньорічний удій від однієї корови становив 4174 кг, що на 3% перевищувало рівень 2010 р. та на 6,3% рівень 2007 р. (табл. 1)

1. Виробництво та споживання молока і молочних продуктів в Україні*

Показники	Роки					2011 р. в % до 2007 р.
	2007	2008	2009	2010	2011	
Поголів'я корів, тис голів	3096	2737	2856	2636	2631	84,98
Середньорічний удій молока, кг	3665	3793	4049	4082	4174	113,88
Виробництво молока, тис т	12262	11761	11610	11248	11086	90,41
Виробництво молока на 1 особу, кг	263,6	254,3	252,4	245,3	243	92,18
Рівень виробництва молока і молокопродуктів на 1 особу, у % до РНС	69,4	66,9	66,4	64,6	64	92,22
Споживання молока на 1 особу, кг	226	235	225	213	212,2	93,89
Рівень споживання молока і молокопродуктів на 1 особу, у % до РНС*	59,5	61,8	59,2	56,1	55,8	93,78

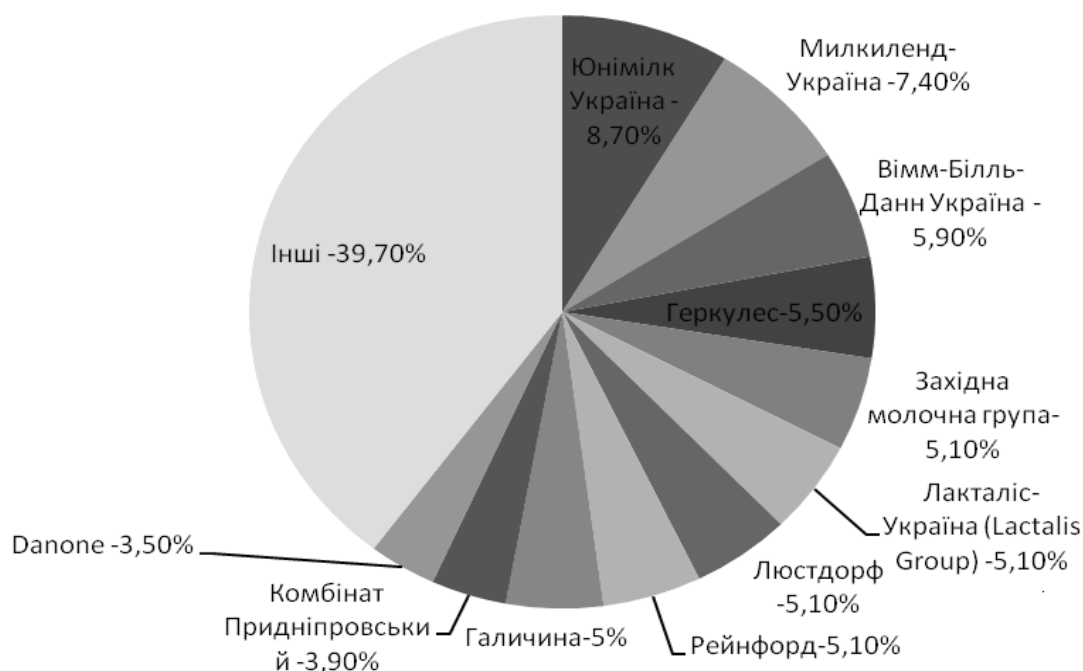
*Рациональна норма споживання (РНС) молока і молочних продуктів становить 380 кг на рік.

Основними виробниками молока в Київській області залишаються сільськогосподарські підприємства, частка яких у загальному обсязі в 2007 р. становила 58 % і зростає до 75,5 % в 2011 р. Питома вага молока, заготовленого господарствами населення в межах Київської області становила в 2007 р. 41%. Протягом наступних років частка молочної сировини від господарств населення продовжувала зменшуватися, а в 2011 р. становила 24,3% від загального обсягу закупівлі сирого молока в межах Київської області.

Переробкою молока в Україні займаються більш ніж 300 підприємств, проте, майже 80 % молочного ринку контролює 50 заводів, значна частина з яких входить до складу великих холдингів [2]. На сьогодні найбільш впливовими на українському ринку молока та молочних продуктів (див. рисунок) є компанії Юнімілк Україна (ТМ «Біо-Баланс», «Галактон», «Кремез», «Простоквашино», «Украинское»), Милкиленд-Україна (ТМ «7-я», «Добряна», «Коляда», «Крынка») та Вімм-Білл-Данн Україна (ТМ NEO, «Веселый молочник», «Домик в деревне», «Слов'яночка»). У 2010 р. сумарна частка трьох найбільших компаній галузі на даному ринку становила 22 %, а в 2011 р. перша трійка гравців контролювала 21% (див. рисунок).

Щодо Київської області, то тут молокопереробна галузь налічує 26 потужних та малих діючих переробних підприємств, загальна потужність яких становить понад 1600 т.

Молокопереробними заводами області в 2011 р. було заготовлено 402,8 тис. т молочної сировини, з них 205,8 тис. т закуплено в усіх категоріях господарств Київщини, а 197 тис. т (48,9 %) – з інших областей. За період з 2007 до 2011 року спостерігається зменшення заготівлі молока від усіх господарств Київської області на 31,1 тис. т, у тому числі, від господарств населення на 47,7 тис. т (48,7 %), але при цьому зростають обсяги закупівлі сирого молока від сільськогосподарських підприємств на 16,6 тис. т (10,7 %).

Частка ринку провідних виробників молока та молочних продуктів України, 2011 р.

Молоко – єдиний харчовий продукт, що забезпечує організм людини всіма необхідними поживними речовинами. Головним завданням молокопереробних підприємств є задоволення споживчого попиту у високоякісних та безпечних молочних продуктах зі збереженням їх унікальної поживної цінності. Одним із чинників, що прямо впливає на рівень якості готових до споживання харчових продуктів, є якість сировини, що використовується для їх виробництва. Із сировини незадовільної якості неможливо виготовити високоякісний, біологічно цінний продукт [3].

За підсумками 2011 р., найбільші обсяги сировини було закуплено в таких районах: Білоцерківському – 37,3 тис. т (18 % від загальної кількості), Згурівському – 27,7 тис. т (13,5 %), Кагарлицькому – 11,6 тис. т (5,6 %), Обухівському – 12,3 тис. т (6 %), Переяслав-Хмельницькому та Тетіївському по 12,1 тис. т (5,9 %). Порівняно з 2010 р., заготівля молочної сировини зменшилась на 6,8 тис. т за рахунок спаду виробництва в Бориспільському на 37,7 % (3,8 тис. т), Макарівському на 52,8 % (2,8 тис. т), Ка-

гарлицькому на 15,3 % (2,1 тис. т), Миронівському на 19,6% (2,1 тис. т) та на 14,8 % (2,1 тис. т), Переяслав-Хмельницькому районах.

Висока якість молочної сировини є запорукою виробництва якісних і безпечних молочних продуктів. Рівень якості молока визначається за його санітарно-гігієнічними показниками, вмістом певної кількості білка, жиру, вітамінів, ферментів, мінеральних солей та інших речовин. Двома найважливішими показниками якості молока є загальна допустима кількість соматичних клітин та рівень бактеріологічного обсіменіння, значення цих показників і визначає відповідність молока певному ґатунку [6].

Основні вимоги до якості молочної сировини встановлені в ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі». З метою гармонізації вимог українського законодавства із законодавством Європейського Союзу, було внесено зміни до ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги під час закупівлі». Відповідно до цього, введено новий ґатунок «Екстра», який найбільш відповідає нормам ЄС. Дія даного стандарту поширюється на сире коров'яче молоко під час закупівлі з молочних ферм підприємств, незалежно від форм власності та видів діяльності [1].

У нашій державі вимоги до якості сирого молока є значно нижчими, ніж у країнах Європейського Союзу, і допускають відхилення від європейських показників в декілька разів. Порівняння допустимих параметрів молочної сировини відображено в табл. 2.

2. Порівняння параметрів якісних показників молока

Параметри якості молока в країнах ЄС				Державний стандарт України ДСТУ 3662-97 Вміст жиру – 3,4 %; вміст білка – 3,0 %		
Класифікація в країнах ЄС	КСК (тис. см ²)	Бактеріальне обсіменіння (тис. см ²)	Кількість кишкових паличок	Класифікація в Україні	КСК (тис. см ²)	Бактеріальне обсіменіння (тис. см ²)
Дуже добре	< 100	< 30	< 25			
Добре	100–200	30–50	25–50			
Середнє	200–350	50–300	50–100			
Стерпне	350–500	300–500	100–400	Екстра	≤ 400	≤ 100
				Вищий	≤ 400	≤ 300
Непридатне				I г.	≤ 600	≤ 500
				II г.	≤ 800	≤ 3000

Отже, молоко, що за українськими стандартами відповідає ґатункам «Екстра» та «Вищий» і визначається як сировина високої якості, за вимогами ЄС класифікується як «Стерпне», та належить до найнижчого

класу якості. Молоко «Екстра» та «Вищого» ґатунків є значно нижчої якості за європейськими вимогами, але все ж є ще прийнятним для переробки. Що стосується молока-сировини I та II сорту, то воно взагалі непридатне для європейських молокопереробних підприємств [2] (табл. 3).

Дані табл. 3 свідчать про підвищення якості молока, яке надходить на переробні підприємства, тому що протягом досліджуваного періоду зросла частка молока вищого ґатунку на 7,2 пункта.

3. Якість молока, проданого сільськогосподарськими підприємствами згідно з ДСТУ 3662-97, % до загальної кількості

Сорт молока	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2011 р.+, - до 2007
Екстра	x	0,2	1,9	4,4	5,6	-
Вищий	25,7	28,2	29,1	31,3	32,9	+ 7,2
Перший	65,9	62,9	62,3	59,3	57,0	- 8,9
Другий	6,9	7,0	5,7	4,1	4,1	- 2,8
Несортове	1,5	1,7	1,0	0,9	0,4	- 1,1

У 2011 р. частка молока вищого ґатунку, в його загальній кількості, проданого господарствами населення переробним підприємствам, становила лише 0,4 %. Зазначимо, що переважна кількість молока, яке надходить від зазначених господарств, це молоко другого ґатунку (73 %).

За оперативними даними молокопереробних підприємств Київської області, в 2011 р. на переробку надійшло 402,8 тис. т молочної сировини, з якої 8,5 % – «Екстра» ґатунку, 18,5 % – вищого ґатунку, 44,9 % – I ґатунку, 26,8 % – II ґатунку та 1,3% неґатункового молока. Ґатункова структура молока покращилася, про що свідчить збільшення обсягів заготівлі ґатунку «Екстра» в 2 рази, молока вищого ґатунку – на 7,5 % та першого ґатунку – на 8,5%. Сільськогосподарськими підприємствами області було вироблено для промислової переробки 32,8 тис. т сировини екстра-класу (8,1 % від загального обсягу), 36 тис. т – вищого ґатунку (8,9 %), 78 тис. т – I ґатунку (19,4 %) та, відповідно, 5,4 тис. т II ґатунку (1,3 %) [5].

На території Київської області є два підприємства, які спеціалізуються на заготівлі молока від сільськогосподарських товаровиробників: ВАТ «Вімм-Білль-Данн Україна» і ТОВ «Білоцерківський молочний комбінат», а також підприємство м. Києва ВАТ «Галактон». Інші молокозаводи заготовляють від 35 до 80 % молока від господарств населення, що приймається, в основному, другим ґатунком.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, оцінюючи конкурентоспроможність продукції скотарства на сільськогосподарських підприємствах, можна зробити висновок, що в сучасних умовах функціонування підприємств молочної промисловості та згідно з особливостями формування й розвитку ринку молока і молочних продуктів України, спостерігається зниження рівня конкурентоспроможності даної продукції. З огляду на це, підвищення конкурентоспроможності виробництва молока та молочної продукції варто забезпечити їх високу якість.

Список літератури

1. Закон України “Про молоко та молочні продукти” від 24.06.2004 року № 1870–IV/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>
2. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Гапоненко Т.М. Якість та безпечність молочної продукції як важливі чинники її конкурентоспроможності / Т.М. Гапоненко // Науковий вісник НУБіП України.– 2009. – Вип. 142, ч. 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/>
4. Кваша С.М. Конкурентоспроможність вітчизняної аграрної продукції в умовах вступу України до СОТ / С.М. Кваша, О.Ф. Лука // Економіка України. – 2003. – № 10. – С. 79–85.
5. Ліпич Л.Г. Якість молочної сировини в Україні: перспективи підвищення / Л.Г. Ліпич, А.М. Момчева // Інноваційна економіка. – 2010. – №16. – С. 152–157.
6. Осадчук О.П. Стан та проблеми якості молочної сировини Київської області / О.П. Осадчук // Вісник ЖДТУ. Серія «Економічні науки». – 2012. – № 2 (60).

Отражены основные тенденции развития отрасли скотоводства, исследовано качество молочного сырья, принимаемого на промышленную переработку предприятиями Киевской области и определены перспективные направления повышения конкурентоспособности производства молока и молочной продукции, путем обеспечения его высокого качества.

Конкурентоспособность, качество, продукция скотоводства, молочное скотоводство, молоко, молокопродукты, производство, потребление.

The article highlights the main trends in the field of animal husbandry, investigated the quality of raw milk, which is made on the industrial processing enterprises in Kyiv region and identified promising areas of competitiveness of milk and dairy products, by ensuring its quality.

Competitiveness, quality, livestock products, dairy cattle, milk, dairy, produce, consume.